

teremtésére irányul. További stratégiai terv a turizmus fejlesztése, a kulturális hagyományok ápolása, de ehhez nem biztosított a korszerű infrastruktúra. Sajnos a stratégia jellemzője az alacsonyfokú helyi erőforrás hasznosítás és a megalapozottság hiánya.

A vidékfejlesztés nehézségeként jelentkezik, hogy az alacsony jövedelmek gyenge keresletet teremtenek a helyi szolgáltatásokra, így nem segíti elő azok fejlődését. További kiragadott nehézség, hogy a bionövénytermesztés kiterjesztését nem teszi lehetővé az alacsony belső piaci kereslet, az exportot pedig a megbízható minőségellenőrzési hálózat hiánya gátolja. Hasonló problémákkal kerül szembe a faluturizmus kialakítása. A helyi városi lakosság nem képes megfizetni a szolgáltatást, a külföldieket a kiépítetlen infrastruktúra riasztja el.

A székelyföldi vidékfejlesztési stratégia dilemmái közé tartozik, hogy mely fejlődési irányt preferálja. A sürgős vagy a fontos programok élvezzenek prioritást. A gazdasági és a szociális problémák más-más kezelést igényelnek.

A fejlesztés szempontjából a legfontosabb lépés a *kistérség-központú* megközelítés kialakítása, ahol egy adott kistérség számára kell meghatározni a leghatékonyabb stratégiát. Ehhez szükséges a megfelelő kistérség-rendszer kialakítása. Jelenleg romániai viszonylatban a *program-központú* megközelítés élvez elsőbbséget, amelyben egy adott programhoz rendelnek hozzá egy térséget, de már létjogosultságot kapott a kistérség-központú fejlesztés. A központilag meghirdetett vidékfejlesztési pályázatok lehetőséget nyújtanak arra, hogy a két megközelítés egyidejű jelenléte javítsa a romániai, ezen belül a székelyföldi vidék jelenlegi állapotát.

Terület- és településfejlesztési szakképzés 1.

A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara Szociológia Tanszékének településszociológus képzése keretében folyó műhelymunkáról adunk számot folyóiratunk első számában azzal, hogy későbbi számainkban szeretnénk térségünk további területfejlesztési képzéseit sorra részletesebben, az ott folyó alkotómunkával együtt bemutatni.

Dr. Mezei István

2000 és 2003 között lehetőséget kaptam a Miskolci Egyetem Szociológia Tanszékén, hogy településszociológiából előadásokat tartsak harmadéves szociológus hallgatók számára. Tulajdonképpen ez volt az az évfolyam, amelynek a tagjaiból kialakult egy önképzőkörnek nevezhető 10-15 fős csoport. Ezek a diákok negyedéves korukban résztvettek két tiszaujvárosi kutatásban, részben kérdezőbiztosként (azóta is állítom, hogy a legjobb kérdezőbiztosok a szociológus hallgatók, de csak a harmadik éves kollokviumaik után), részben pedig esettanulmányok készítőiként. Megfigyeléseiket, észrevételeiket a kutatás során többször megbeszéltük, azokat a záró dolgozatban fel is tudtam használni. Ez a szoros munkakapcsolat azt eredményezte, hogy heti rendszerességgel találkoztam velük, és eközben fogalmazták meg azt az igényüket, hogy kezdjük az évfolyamdolgozataikat megbeszélni. Két féléven át kerítettünk arra alkalmat, hogy elképzeléseiket, vázlataikat, dolgozataik első változatait megvitassuk. Mindig más két diákoopponens és jómagam olvastuk és bíráltuk a készülő dolgozatokat, a többiek teljes jogú tagként pedig kérdezhettek, véleményt formálhattak. Ezek voltak a heves viták alkalmai, ezeken alakult ki bennük az a szemléletmód, ami a területfejlesztéshez, de tágabban a térbeliség szociológiai szemléletéhez elvezette őket. Közülük immár ötödévesként 12 hallgató jelentkezett szakdolgozatíráásra, ami azt jelentette, hogy szintén heti rendszerességgel találkoztunk azokkal, akik segítséget igényeltek.

Az elkészült szakdolgozatok minőségét jelzi, hogy ezek közül egy dolgozatíró (Márczi Éva) nagy sikerrel szerepelt az MTA RKK 2003-as júniusi falukonferenciáján Pécsen, előadása megjelent a konferencia-kötetben. Egy másik dolgozatírónak (Németh Csilla) elfogadott kézirat

van a nyíregyházi Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemlében. A dolgozatok színvonala és sokfélesége miatt néhány kiemelkedően jó dolgozatot az alábbiakban bemutatok.

A szakdolgozatok készítése során az első nehézséget a témaválasztás jelenti minden hallgatónak. Válságos perceket okozott számukra az, hogy a tanult tudományágak nagy teljesítményeit, az elmélet nagy alkotásait hogyan tudnák alkalmazni? Beszélgetéseink során úgy konkretizálódott a kérdésük, hogy vajon az a saját környezet, amiben ők élnek, alkalmas-e elemzésre? Érvényesek-e rá a szociológia nagy kérdéskérdései? A dolgozatírók közül azok választották a településszociológiával kapcsolatos témákat, akik eldöntötték, hogy ifjú éveik élményt adó közegét mint szociológusok vizsgálják meg. Elismerem, ez a megközelítés először komoly lelki terhet jelentett számukra, de a döntés után a felismerés, a rácsodálkozás örömét hozta.

Ez az élményközpontúság olvasható ki abból a dolgozathoz, amely Hejőkeresztúrról szól. Paczoly Adél szakdolgozata klasszikusan mutatja azokat a jegyeket, amelyeket egy érdeklődő hallgató bejár dolgozatírás közben. Ahogy közelít témájához, észreveszi, hogy a falufejlesztés az esély arra, hogy a település megmaradjon, fennmaradjon. Ahogy keresi a megoldási módokat, úgy jut el a vidékfejlesztés, ezen belül a turizmus témaköréhez. Beszélgetései a falu vezetőivel, a régi és az új lakókkal, a nyaralókkal – és persze a szakirodalom alapos feldolgozása – fokozatosan fejlesztési programmá állnak össze.

Egy másik dolgozat a sályi cigányok helyzetét dolgozza fel. Gáll Hella dolgozata tanúskodik arról, hogy az idő (a történelem) és a tér (a földrajzi-területi elhelyezkedés) milyen erős nyomokat hagy egy népcsoport életében. A hagyományos falusi társadalomban megvolt a cigányok helye, szerepe, különösen a sályi zenész cigányok esetében, akik megbecsült tagjai voltak a falu társadalmának. Húsvétkor és karácsonykor terített asztal várta a magyar családokhoz betérő (ismerős) cigányokat, ezek az ünnepek közösek voltak. Mára megváltozott a helyzet. A demográfiai változások, a bevándorlások és elvándorlások, majd a munkanélküliség szétverte ezt az egyensúlyt. A falu belső tagoltságát is egyre inkább a növekvő cigány népesség területfoglalása határozza meg. Most már kimutatható, hogy a köztük lévő társadalmi különbségek (iskolázottság, munka, mentalitás) is befolyásolják letelepedési, házvásárlási szokásaikat. Mindezek a feszültségek a településfejlesztés módszerével oldhatók fel.

Egy vecsési származású hallgató (Gombos Zsuzsa) arra vállalkozott, hogy megvizsgálja a budapesti agglomeráció történetét, és ezen belül azokat a változásokat, amelyeket Budapest közelsége okozott szülőfalujában. Kimutatta, hogy az 1980-as évekig a vidékről felköltözők telepedtek le elsősorban Vecsésen, majd ezt követően a fővárosból kiköltözők növelték a lakosság számát. Ez befolyásolta a foglalkozási viszonyokat, az iskolázottság mutatóit, a jövedelmek értékeit. Ha földrajzi-természeti értelemben nem is számít vonzó, szép helynek Vecsés, a közlekedési lehetőségek (4-es főút, autópálya, repülőtér) vonzóvá teszik a vállalkozások számára. Mindezek növelik a falu logisztikai potenciálját. A gazdasági növekedés jólétet hozott, ami a település intézményi ellátottságában fejeződik ki. A kellemes lakóhelyi funkciók és a növekvő helyi vállalkozások kiemelték a falut az alvótelepülés kategóriájából, önálló gazdasági élettel bíró település lett. Keveredik benne tehát az agglomerációs és az önálló gazdálkodási funkció.

Nagyvolumenű munkára vállalkozott Horváth Eszter, aki szintén szülőfaluja, jelen esetben Balatonmáriafürdő történeti-szociológiai bemutatását, elemzését végezte el. Korabeli dokumentumok, fényképek, elbeszélések és statisztikai adatok segítségével adott világos képet arról, hogyan változott a balatoni fürdőkultúra az elmúlt bő évszázadban. A magánérv, a középosztály üdülését biztosító fázistól az állam által támogatott tömegturizmusig, amit maga a Balaton ökológiája nem tudott már elviselni, majd a napjainkban zajló új jelenségekig. Külön megkereste kérdőíves felmérés keretében az innen származó fiatal, különböző felsőfokú képzésben résztvevő diákokat, hogy jövőbeli terveikről érdeklődjön, hiszen az ő elhelyezkedési lehetőségeik a balatoni fejlesztési elképzelések záloga. Ha keserűen azt állapította is meg, hogy

egyetlen megkérdézt diák sem akar visszamenni szülőfalujába dolgozni, ő maga itt kapott munkahelyet. A balatoni fejlesztési elképzeléseket dolgozatában igen ügyesen összevetette az ausztriai Wörthi-tó fejlesztési koncepciójával, hiszen ez a legközelebbi édesvízi tó, amely versenytársa a magyarországi Balatonnak.

Kuriózummal is szolgálnak a szakdolgozatok, mert egy hallgató, aki édesapja révén lengyel származású, egy magyar és egy lengyel kisváros összehasonlító elemzését tűzte ki célul. Luszcz Dominika szülővárosa Jászberény, amely kisváros a jázság dinamikus vonzásközpontja, az apai kisváros pedig Lancut, szintén hasonló központi szereppel Kárpátalja megyében, a történelmi Galícia területén. Ez az összehasonlítás alkalmat adott arra, hogy összevesse a két ország vidékfejlesztési, területfejlesztési gyakorlatát, eredményét. Jelentős hasonlóságokra derült fény, hiszen mindkét kisváros mezőgazdasági területen fekszik, gond az elaprózott birtokszerkezet, a tőkeszegénység, a piac hiánya. Ezzel függ össze a jelentős munkanélküliség, az iskolázottsági gondok, a fiatalok elvándorlása. Külön érdekessége a dolgozatnak, hogy rávilágít, milyen erős formáló szerepe van a jázsági, illetve a galíciai öntudatnak a tervek készítésekor.

Szilágyi Tímea Miskolc város egy történelmi városrészét, Diósgyőrt vette górcső alá. Azt kívánta megtudni, hogy ennek a városrésznek milyen a társadalmi összetétele, és ebből milyen szociálpolitikai következtetések vonhatók le. Egy ilyen nagyváros már azzal a gonddal is szembesülni kénytelen, amit egy-egy városrész elkülönülése hoz magával.

Német Csilla publikálásra váró dolgozata két Szabolcs megyei falu, Gáva és Vencsellő egyesítésének szociológiai következményeit vizsgálja. Arra keresett választ, hogy a két falu eltérő társadalmi struktúrája (gazdagabb, illetve szegényebb falvak), milyen módon befolyásolták a jelenlegi társadalmi szerkezetet. Kimutatja, hogy a gávaiak közül ma is többen töltenek be vezetői állásokat, minden valószínűség szerint amiatt, mert Gáván több nemes, több önállóan gazdálkodó egyén élt. Hiába volt a kommunista diktatúra kíméletlen homogenizáló törekvése, a múltat nem lehetett végképp eltörölni. A fenti elemzés kimutatta, hogy a két falu eltérő történelmi múltja, azon belül az eltérő birtokmegoszlás, a belőle következő eltérő társadalmi szocializáció több társadalmi rendszeren átnyúlva is érezteti hatását. Az eltérő foglalkozási megoszlásban ennek a múltnak a nyomait fedezhettük föl.

Márczi Éva dolgozata¹¹ a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei önkormányzatok költségvetésén keresztül mutatja be, hogy a főbb feladatok közül az oktatás, a szociálpolitika és felhalmozás idővel eltérő fontossággal szerepeltek. Kezdetben az oktatásban látták az önkormányzatok a kitörés lehetőségét, ma egyre inkább a fejlesztést helyezik előtérbe. Az is látható, hogy egy megyén belül is erős hierarchia épült ki az önkormányzatok között költségvetési lehetőségeiket tekintve.

Befejezésül szeretném megemlíteni, hogy ezeknek a dolgozatoknak a létrejöttét nagyban segítette, hogy munkahelyem, az MTA RKK Észak-magyarországi Osztálya viszonylag jól felszerelt könyvtárral rendelkezik, ahol az olvasmányélményeken túl az önképzőkori foglalkozásokat is tarthattuk. A legfontosabb viszont a hallgatók lelkesedése, érdeklődése volt, mert egymással vitázva alakultak a személyiségüket is formáló gondolatok, dolgozatok. Ezúton is köszöntöm őket, kívánva nekik és családjuknak sikeres életutakat.

¹¹ Márczi Éva: Az önkormányzatok rétegződése területi különbségeik alapján Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. In.: *A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás előtt*. VI. falukonferencia. Szerk.: Kovács Teréz. MTA RKK Pécs, 2003. 382-390.pp.